Fredning av Innerdalen – en seier for den gode husbonds prinsipp

av Kaare Kopreitan

For dem som i dag besøker Innerdalen på Nordmøre og kan glede seg over et mektig naturlandskap ispedd et tradisjonelt seter- og kulturlandskap i fullkommen harmoni, kan det fortone seg som galskap at dalen bare for noen ti-år tilbake var truet av kraftutbygging. Dalens monumentale fjellprakt og harmoniske landskap forskånet for inngrep og rasering, er blitt en verdifull og selvfølgelig (?) ressurs for stadig flere mennesker. Disse søker rekreasjon og mental og fysisk helse gjennom å være i dens stillhet og opplevelserike mangfoldighet preget av historie og tradisjon.

Landskapsvernområde i 1967

Det er nå 24 år siden Innerdalen ble varig vernet mot vassdragsutbygging. I 1967 ble dalen fredet som landskapsvernområde etter Lov om Naturvern. En lang og seig kamp som tok til allerede i begynnelsen av 60-åra, ble kronet med seier. Innerdalsvassdraget fikk sin selvfølgelige plass i den første verneplan for vassdrag i Norge av 1973. Dette bekreftet bare dalens nasjonale verneverdi som ble slått fast 6 år tidligere. I kraft av sine unike opplevelseskvaliteter ble en av de vakreste naturperler i vårt land berget for etterslekta.

Livskvalitet framfor levestandard

Den utrettelige initiativtaker og drivkraft i denne fredningskampen var grunneieren sjøl, bonde Øystein Opdøl. I motsetning til de som så «gull og grønne skoger» i en kommersiell utbygging med hytteområder, skiheiser, veier og parkeringsplasser, var Opdøl opptatt av å sikre de enestående natur-, kultur- og opplevelseskvaliteter som dalen representerte. Hans holdning og standpunkt var livskvalitet og mangfoldighet framfor «bruk og kast»-mentalitet og høgere brutto nasjonalprodukt. Øystein Opdøls dype, økologiske forståelse for natur og miljøvern forente kvalitetene fra det gamle sjølbergingssamfunnet med dagens utfordring om en bærekraftig utvikling. *Den gode husbonds prinsipp* kunne slik sikre både livsviktige naturressurser og forbrukssamfunnets økende behov for opplevelse og rekreasjon i et kultur- og naturlandskap skånet for ødeleggende inngrep. Hans pådriverinnsats, hvor grunneierrettighetene ble brukt som ei konstruktiv brekkstang til fordel for vernetanken, fikk avgjørende betydning for dalens skjebne. Vi må huske på at 60-åra var glanstiden for allskens kommersiell utnytting og miljøforsøpling, kraftutbygging og ukritisk naturrasering.

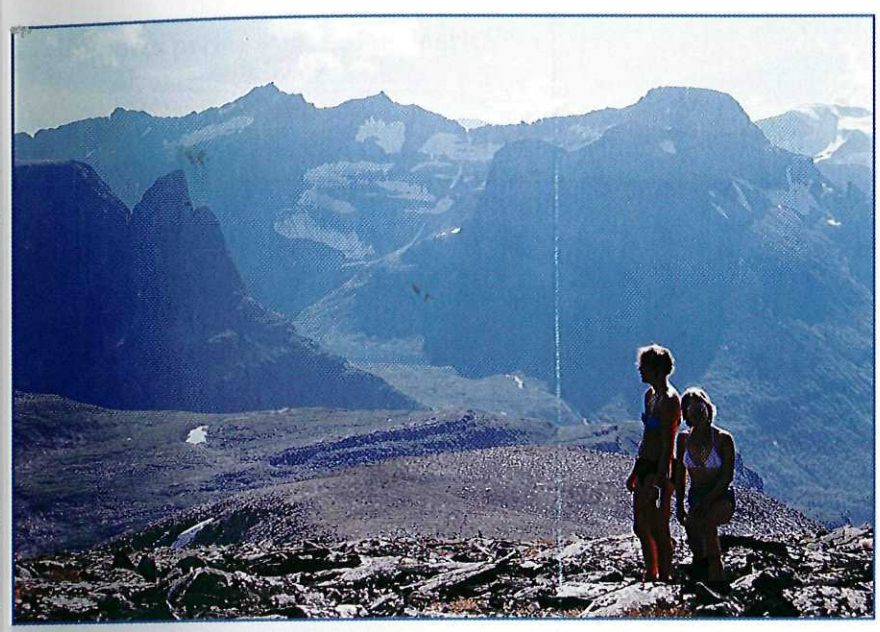

Innerdalen og fjellandskapet rundt er naturverdier som er vernet mot utbygging og inngrep. Foto: Erik Stabell

Aluminiumsindustriens umettelige kraftbehov

Trusselen om utbygging av Innerdalsvassdraget kom som nevnt opp på begynnelsen av 60-tallet da Kristiansund el-verk la fram planer om kraftutbygging. De så en lønnsom kunde i den kraftkrevende aluminiumsindustrien på Sunndalsøra som ble satt i drift i 1954. Som nabo hadde Øystein Opdøl sett hvilke ødeleggelser vassdragsutbygginga og aluminiumsproduksjonen førte til for fjell- og jordbruksområdene i Sunndal. Tørrlagte elver og fosseløp grinte imot en, og over 1200 da. av den beste jorda var gått med til utbygginga. Fluoridforurensningene fra Sunndal og Årdal Verk (ÅSV) ødela furuskogen og husdyrholdet langt oppover Sunndalen.

Kraftutbygging og naturødeleggelse

En liknende rasering av et enestående naturområde måtte ikke skje i Innerdalen. Innerdalen var et av de få, gjenværende områder på Nordmøre som ikke var berørt av kraftutbygging. Med solide røtter tilbake til den økologiske mangfoldighetstanken som kjennetegnet jordbruket i Utkant-Norge, var det Øystein Opdøl sin klare overbevisning at vi måtte sikre det tradisjonelle kulturlandskapet og det uberørte naturmiljøet som en nødvendig del av vår livskvalitet og trivsel. Retten til friskt vann, ren

Innerdalshytta innunder Renndalskammen. Bjøråskardet og Skjæringsfjellet bak.
Foto: Kaare Kopreitan.

jord, ren luft og uberørt natur var for humanisten og fritenkeren Øystein Opdøl grunnleggende menneskerettigheter. Og plikten til å utnytte dem på en økologisk måte var likeledes et grunnleggende forvaltningsansvar.

Arven fra sjølbergingssamfunnet

Som del av gården Opdøl på Ålvundeid i Sunndal kommune, hadde dalen i over 200 år vært en viktig del av gårdens driftsgrunnlag. Med sitt naturmangfold ga dalen rom for seterdrift, tømmer og veddrift, fiske og jakt. Dette ga gården flere bein å stå på, et karakteristisk trekk ved det tradisjonelle jordbruket.

Da rasjonaliseringskravet kom etter krigen, var det naturlig for Øystein Opdøl å legge om til sauedrift. På den måten ble Innerdalen fortsatt sikret sin plass som del av gårdens ressursgrunnlag. Om sommeren kunne sauene utnytte de rike og frodige beiteområdene, samtidig som gårdsfolket kunne kombinere tilsyn med turisme. Den gamle Renndølsetra ble derfor i 1949 og 1952 utvidet til ei turisthytte med 20 senger. Gården med sin kombinasjonsdrift videreførte slik den gamle mangfoldighetstradisjonen i jordbruket.

«Nordmøres perle» som nasjonalpark?

Da trusselen om utbygging av Innerdalen dukket opp, var det naturlig at Øystein Opdøl mobiliserte til forsvar av dalen sammen med gode Innerdalsvenner og naturvernere fra hele landet. Kristiansund og Nordmøre Turistforening sammen med fylkesfriluftsnemnda i Møre og Romsdal var tidlig ute. Innerdalen ble karakterisert som «Nordmøres perle» med en sjelden vakker natur. Den burde fredes som et verdifullt «naturreservat» for befolkningen.

Dette vernearbeidet fikk også solid støtte fra flere offentlige komitéer og organer. Gabrielsen-komitéen som skulle undersøke verneverdier i utbyggingstruete vassdrag, konkluderte i sin innstilling av 1965, med at Innerdalsvassdraget måtte bevares mest mulig uberørt. I Naturvernrådet sin innstilling om nasjonalparker, presiserte man et sterkt savn av et vest-norsk skog- og fjelldistrikt som er typisk for landsdelen. Innerdalen ble sett på som et aktuelt alternativ.

Bonden sjøl tok initiativet.

Samme år tok så Øystein Opdøl i samarbeid med Norsk Tindeklubb det formelle initiativet til fredning av dalen. Forslaget var å gjøre Innerdalen til nasjonalpark og gi området den strengeste form for vern mot ethvert utbyggingstiltak. Initiativgruppa ved Arne Hoem og Herlof Harstad fikk mobilisert en rekke organisasjoner til støtte for forslaget. I tillegg til de nevnte instanser kom bl.a. Norges Naturvernforbund, Den Norske Turistforening, Trondhjems Turistforening, Nordmørslaget og Reiselivsforeningen for Kristiansund og Nordmøre. Av kjente privatpersoner som engasjerte seg, nevnes professor Arne Næss, stortingsmann Guttorm Hansen og byplansjef i Oslo, Erik Rolfsen.

Ved Kongelige resolusjon av *31. mars 1967, ble Innerdalen fredet som landskapsvernområde i henhold til § 1 i Lov om naturvern* av 1. desember 1954. Dalens faste bosetting med Olav og Betsy Innerdal, gårds- og skogsdrift, seterdrift og turistvirksomhet på Innerdalshytta og Renndølsetra gjorde landskapsvern til den mest egnete vernestatus. Dessuten hadde Kristiansund el-verk lagt inn en konsesjonssøknad om utbygging av vassdraget. Dette førte til den paradoksale situasjon at selve livsnerva i landskapet ble unntatt landskapsvernet. For i avtalens § 13 het det at «spørsmålet om regulering av vassdrag i fredningsområdet og om oppføring av bygninger og anlegg av vei, sten- og grustak m.v. i forbindelse med slik regulering, forutsettes avgjort ved behandlingen av søknader etter vassdragsreguleringsloven om konsesjoner til slik virksomhet».

Dalen totalfredet i 1973

I ettertid kan det se ut som denne bestemmelsen egentlig var et uttrykk for statsforvaltningens byråkratiske formalitetsprinsipp. Her fantes det igrunnen ingen logikk

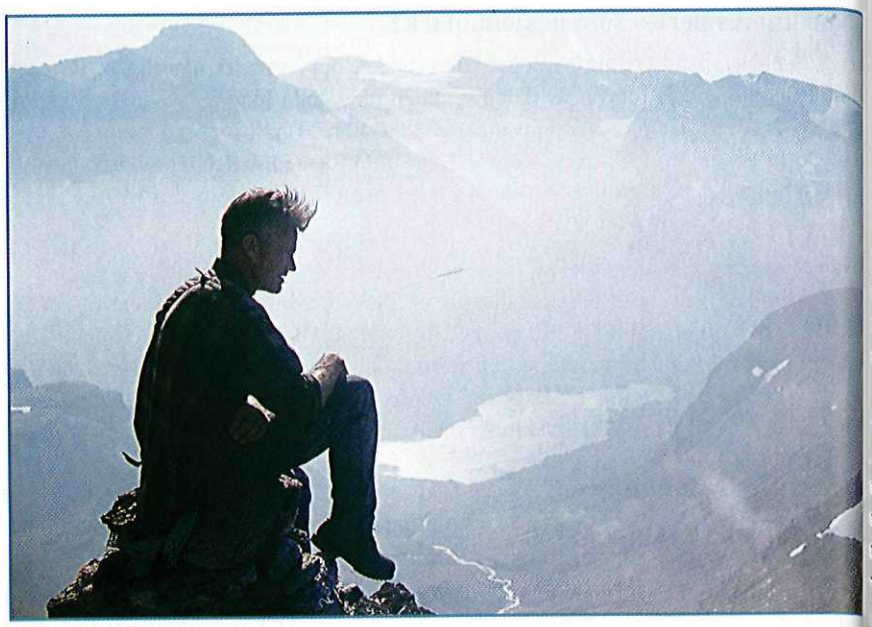

Øystein Opdøl på toppen av Grinaren med utsikt utover Innerdalen. Bilde fra 1968. Foto: Kaare Kopreitan

utover ren formalprosedyre. Man kunne ikke først vedta opprettelsen av et landskaps vernområde basert på nasjonale vernekriterier med forbud mot skjemmende inngrep for så å åpne for de ødeleggende inngrep som en kraftutbygging innebar. En slik paro di måtte bli fullstendig kompromiterende for enhver forvaltning av landets naturres surser iflg. Lov om naturvern. I 1973 hadde vi dessuten bak oss både Naturvernåret 1970 og opprettelsen av Miljøverndepartementet i 1972 med verdens første miljø vernminister, Olav Gjærevoll, som leder.

Dette indikerer at Innerdalens status og framtidige skjebne *i realiteten ble avgjort* kraft av landskapsvernet i 1967. Vedtaket om vassdragsvernet i 1973 ble i så måt bare en logisk videreføring og oppfylling av intensjonene i disse fredningsbestem melsene. Den ytterligere mobiliseringa av verneinteressene for dalen som skjedd fram mot 1973, bidro til å styrke og sikre seieren fra 1967.

Den gode husbonds prinsipp

Ser vi på argumentasjonen for landskapsfredninga foran 1967-vedtaket, er det interes sant å konstatere at den var preget av en dypt engasjerert natur- og miljøvernbeviss het som på ingen måte står tilbake for dagens motstand mot utbygging av gasskraf

verk. Det var en verneholdning med grunnlag i verdier som livskvalitet og naturens bærekraft framfor øket forbruk og høgere levestandard. For oss som sto Øystein Opdøl nær, ble også vi grepet av denne økologiske overbevisning som han utla i den gode husbonds prinsipp.

Sentralt i denne tenkning var en forvaltning på naturens og økologiens premisser. For Innerdalen ble dette et prinsipp om å bevare hele livsmiljøets kvalitet og det tradisjonelle bruksmønsteret slik det hadde utvikla seg gjennom det gamle sjølbergingshusholdet. Her høstet menneskene det naturen kunne avgi, og ved å sikre naturens bærekraft og økologiske mangfold, sikret man også sitt eget overlevelsesgrunnlag. En fredning av Innerdalen ville sikre grunnlaget for en slik bærekraftig utvikling i området.

Argumentasjonen for fredning

Argumentasjonen for fredning fikk således to dimensjoner, den ene preget av de deltakende organisasjoner, den andre av bonden Øystein Opdøl sjøl. Den første hadde et tradisjonelt naturvernbetinget tyngdepunkt i de biologiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, vitenskapelige, estetiske og etiske hensyn. Den økonomiske og kulturelle virksomheten i kraft av gårdbruk, seterdrift og turisme sikret viktige arbeidsplasser i

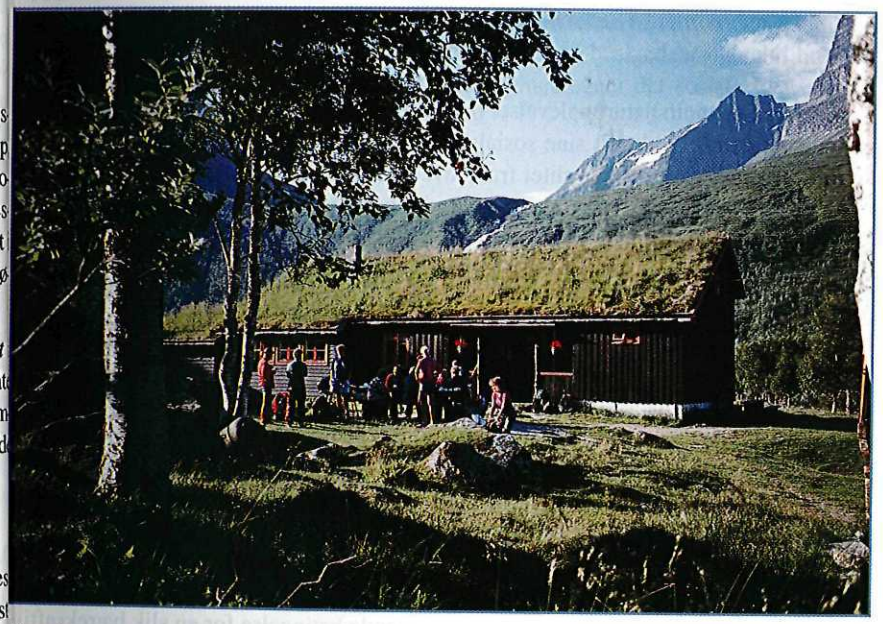

Seterkvarteret Renndølseter drives etter gamle tradisjoner. Foto: Erik Stabell.

Innerdalsfjella fra Bjøråskardet. Ruskevær. Foto: Erik Stabell

jordbruket. Gjennom naturopplevelse, friluftsliv og rekreasjon, helse og trivsel kunn allmennheten få tilfredsstilt sine sosiale og estetiske behov. Spesielt ble dalens ene stående skjønnhet og naturkvalitet framhevet. Vitenskapelig hadde dalen stor betyd ning som et dokument for forskning og undervisning. Det ble også lagt stor vekt p etiske behov som naturens egenverdi og livskvalitet, retten til at også framtidige gene rasjoner skal kunne oppleve uberørt natur og at bærekraften i vår egen natur bidro t å fremme en global rettferdig fordeling.

Den dype økopolitiske forståelsen.

Den andre dimensjonen gjaldt den dype økopolitiske natur- og miljøvernforståelse som var selve grunnlaget for Øystein Opdøl sitt sterke og utrettelige engasjement vernet av Innerdalen. For han var økologiske hensyn fullstendig overordna de økono miske. Den gode husbonds prinsipp innebar at samfunnsstyringa og det økonomisk system måtte endres slik at den økonomiske veksten kunne stanses og at det materie le forbruket ble stabilisert på et anstendig nivå. Solidaritet med verdens fattige be folkning betydde støtte til en ny økonomisk verdensorden og rettferdig fordeling a felles goder, både lokalt og globalt. Grunnleggende betingelse for en slik bærekrafti utvikling var arbeid for desentralisering, demokratisering og sjølberging. Og det

måtte baseres på prinsippene om livskvalitet, mangfoldighet og selvutfoldelse, både for det enkelte individ og for samfunnet som helhet.

Renndølssetra.

På Renndølsetra hadde Øystein Opdøl sitt mangfoldige forum for idébrytning, meningsutveksling og dyptpløyende diskusjoner om slike økopolitiske problemstillinger. Utallige besøkende er blitt konfrontert og grepet av hans reflekterte samfunnsanalyse, hans glødende intensitet og et utrettelig og allsidig engasjement. Slik virket han gjennom mange og minnerike år til glede og inspirasjon, til ettertanke og utfordring, og virkeliggjorde således sine visjoner fra den vernekampen som han selv var drivkrafta i på begynnelsen av 60-tallet.

Et tradisjonsrikt setermiljø.

Idag representerer Renndølssetra i Innerdalen et særdeles verdifullt tilbud til farende turister med sitt klassiske og tradisjonsrike setermiljø. Det representerer i så måte et viktig alternativ til den vanlige turisthytteformen og bidrar til at Trollheimen opprettholder sin mangfoldighet som en av landets mest attraktive turistarenaer. Før sin død den 27. november 1992, i en alder av 78 år, opplevde Øysten Opdøl at hans livsoppgave ble overtatt av nye generasjoner. Barnebarna gikk inn i den daglige drifta på Renndølssetra og han hadde gleden av å se at tradisjonene i kraft av den gode husbonds prinsipp ble videreført. Her møter folk et enkelt, beskjedent og solid hushold med de kulturelle og estetiske kvaliteter som kjennetegner det sosiale livet på den gamle setra.

Innerdalfredningens «far»

Rettlinjet, beskjeden og solid kan også stå som en karakteristikk for Øystein Opdøl. Selv om han på en avgjørende måte bidro til at Innerdalen ble reddet, ville han aldri høre snakk om sin egen framsynthet og vellykkede fredningsstrategi. Det var derfor med nød og neppe han aksepterte å ta imot Naturvernforbundets diplom i 1976 som forbundets anerkjennelse «for særlig fortjenestesfull innsats for vern av Innerdalen».

Eller for å bruke hans egne ord om vernekampen:

«Det er ikkje den eine eller andre personen som har freda området. Det har naturen sjøl gjort.»